

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ

Проблема духовного становлення особистості розглядається як одна з провідних у процесі оновлення українського суспільства, де «формування духовного світу дітей і молоді, духовності як провідної якості особистості – велике і складне завдання, що стоїть у центрі уваги педагогів, вихователів, учителів, батьків, широкого педагогічного загалу» (О. Сухомлинська).

У цьому контексті дієвим і ефективним засобом духовного розвитку особистості є храмове мистецтво, зокрема церковна музика, ознайомлення з якою дає змогу зануритися в багатовікову історію вітчизняної духовної культури, відчувати її витoki, зрозуміти своєрідність національного світогляду, психології й ментальності. У зв'язку з процесами духовного відродження українського суспільства спостерігається зростання наукового інтересу до проблеми становлення й розвитку православної духовної музики України.

Мета нашого повідомлення – здійснити короткий огляд стану дослідження української православної духовної музики у педагогічній, мистецтвознавчій, філософській, культурологічній літературі.

Аналіз джерелознавчої бази дає змогу виявити декілька підходів щодо впровадження церковного співу в Україні. Так, представники теологічно-дослідницького напрямку (І. Вознесенський, І. Гарднер, Ю. Дергун, В. Лук'янов, В. Мартинов, А. Нікольський, О. Орлова, А. Пенчук, Н. Тальберг) дотримуються думки, згідно якої досліджуваний об'єкт (церковний спів) має божественне походження і природу, тобто розглядається як провіденційне («передвизначене») Богом явище, сповнене не естетично-мистецького, а богонатхненного характеру.

Проникнення цього явища з Візантії доводять Т. Ліванова, А. Нікольський, А. Пенчук, А. Преображенський. С. Аверінцев, Х. Кушнар'єв, Г. Прохоров, Ю. Ясиновський вбачають поширення в Давній Русі сакрального співу та богослужбової літератури в перекладах на давньоболгарську через болгар та інших південнослов'янських народів.

С. Котенко висуває гіпотезу щодо проникнення церковного співу на землі Київської Русі із Близького ходу через Візантію і Болгарію.

Філософське осмислення православної духовної музики висвітлено у працях В. Соловйова та О. Лосєва.

Авторами вагомих розробок з проблеми історії церковної музики є Г. Васильченко-Міхно, Н. Герасимова-Персидська, Л. Івченко, Л. Корній, О. Цалай-Якименко, О. Шевчук, О. Шреєр-Ткаченко, Ю. Ясиновський. Питання дослідження найдавнішого етапу розвитку церковної музичної спадщини продовжили В.Беляєв і М. Бражников. Давній український церковний спів досліджують українські науковці П. Бажанський, М. Грінченко, Б. Кудрик, Ф. Стешко.

Мистецтвознавче осмислення феномену православної духовної музики представлено широкою спільнотою науковців, котрі займалися дослідженням давньоруського (українського) співаного мистецтва. Це, передовсім, І. Вознесенський, В. Металлов, А. Преображенський, Д. Розумовський, С. Смоленський та інші.

Науковці визначили роль православної духовної музики в суспільстві (Є. Болховітінов, О. Преображенський, Д. Розумовський, І. Харитон), окреслили її поліфункціональний простір (В. Лепахін, Г. Пожидаєва) та виховне значення (О. Карасьов, В. Металлов). Сучасні дослідники (Д. Болгарський, Й. Волинський, М. Велімірович, О. Козаренко, С. Котенко, Д. Матіяш, Л. Остапенко, І. Сікорська, С. Уланова, К. Цепенда, О. Чекан та ін.) аналізують шедеври української православної музики в контексті історико-мистецтвознавчого та функціонального аспектів.

Праці священнослужителів, богословів і регентів свідчать про феномен духовної музики як основного виховного чинника (І. Вознесенський, Василій Великий, Димитрій Ростовський, П. Андрєєв, М. Курлов, В. Лебедев, М. Рибальченко та ін.

Педагогічний аспект досліджуваної проблеми представлений працями Л. Алексієвець, С. Голубєва, О. Кравчука, Т. Лагутіна, М. Петрова,

Я. Ісаєвича, Є. Мединського, О. Миколаєвої, Т. Тхоржевської, З. Хижняк та ін. У педагогічній науці духовна музика вивчалася в контексті виховання духовної сфери особистості учнів (Г. Авдіянець, І. Бужина, К. Журба, Б. Кондратюк, М. Маріо, Л. Сбітнева) та майбутнього вчителя (О. Бабченко, О. Горожанкіна, В. Кудрявцева, Л. Луганська, С. Мукомел, О. Олексюк, Л. Побережна, В. Подрезов, М. Сова, С. Черніков). Проблемам співацької освіти, професійної підготовки регентів, побуту співаків присвячені праці П. Андрєєва, Дж. Бетса, П. Козицького, В. Орлова, А. Полотебнева. Так, І. Григорчук розглядає процес формування морально-ціннісного ставлення до духовної музики майбутніх учителів музики. Л. Москальова концентрує увагу на моральному вихованні останніх засобами сакрального хорового мистецтва. Л. Остапенко пропонує методикку розвитку творчих якостей хормейстерів у процесі опанування української духовної музики. Історичний аспект виховання особистості засобами духовної музики в навчальних закладах України кінця ХІХ – початку ХХ століть розкриває М.Д. Маріо. У навчально-методичному посібнику «Духовна музика в загальноосвітній школі: історія, традиції, новації» Т. Крижановська і І. Пелячик систематизують відомий емпіричний матеріал, обмежуючись лише середніми закладами освіти. Позитивним у роботі є широка постановка авторами наукової проблеми і доведення її безперечної актуальності для сучасної теорії та практики виховання молодого покоління в умовах духовно-моральної кризи суспільства.

Отже, метою нашого дослідження є систематизація та узагальнення історико-педагогічного матеріалу з проблеми виховного потенціалу православної духовної музики ХVІІ століття, що дасть змогу глибше осмислити механізми її виховного впливу. У дослідженні ми прагнемо розширити функціональний простір православної духовної музики як чинника консолідації українського суспільства та уточнити шляхи реалізації її виховного потенціалу в конкретно-історичних умовах.